

Konferencja jubileuszowa z okazji 50-lecia
Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia
„Biblioteki Podlasia i Polski północno-wschodniej.
Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość”
Białystok, 15-16 listopada 2018 r.

Otwartość nauki. Realność czy fikcja?

Dr hab. Ewa Gruszevska, prof. UwB
Wydział Ekonomii i Zarządzania

Otwartość

Otwartość jako kategoria ekonomiczna

Otwarte rynki
Otwarta gospodarka
Otwartość handlu
Polityka otwartości

Stopień otwartości – pomiar (udział eksportu + importu w PKB)

Skutki otwartości

Wymiana zagraniczna oddziałuje na gospodarkę poprzez:

- ▶ zdynamizowanie tworzenia zasobów
- ▶ podniesienie efektywności produkcji krajowej
- ▶ zintensyfikowanie popytu i produkcji

Otwartość gospodarki oznacza dopuszczenie firm zagranicznych na krajowy rynek, czyli poszerzenie i zintensyfikowanie konkurencji;

Ale zwiększa też podatność na szoki zewnętrzne.

Rynki – przedmiot obrotu

- ▶ Dobra prywatne – działanie mechanizmu rynkowego kształtuje rozmiary podaży, popytu oraz cenę
- ▶ Dobra prywatne są konkurencyjne i wykluczalne.

Czy nauka to dobro prywatne i może być jej produkcja i dystrybucja powierzona rynkowi?

Nauka (publikacje, wyniki badań) jako dobro publiczne

Wiedza od zawsze była dobrem publicznym. Potrzebowała jednak nośnika (dobra materialnego, zwykle prywatnego).

Dobra publiczne nie są dobrami wolnymi, bo ktoś ponosi koszt ich wytworzenia.

Szerszy dostęp do wiedzy przyspieszyło zastosowanie zdigitalizowanych (cyfrowych) nośników.

Cechy dóbr publicznych

- ▶ – podlegają zasadzie niewykluczalności, czyli brak jest możliwości wykluczenia jednostki z korzystania z danego dobra;
- ▶ – są dobrami ogólnodostępnymi;
- ▶ – ludzie z nich korzystają niezależnie od stopnia partycypacji w kosztach.

Dobra publiczne sprawiają wrażenie niczych i tak często są traktowane.

Ile nauki (badań, publikacji)?

- ▶ Rynek jest niedoskonały w sterowaniu rozmiarami podaży dóbr publicznych (brak kryterium efektywności, efekt gapowicza).
- ▶ Gapowicze (*free riders*) próbują zdobyć dostęp do dobra publicznego bez płacenia za nie.
- ▶ Wydawca/autor natrafia na trudności z kontrolą wtórnej dystrybucji dzieła (motywy działalności).
- ▶ Problem „przeciążenia informacyjnego” – publikowanie „na ilość, a nie na jakość”

Rynek czasopism naukowych – cechy:

- ▶ występowanie znaczących specjalistycznych czasopism w dyscyplinach (dominacja, IF, punkty) – **segmentacja rynku**;
- ▶ swoista bezwładność środowiska naukowców w korzystaniu z nowych pism – sprzyja koncentracji i silnie dywersyfikuje strukturę rynku czasopism; niechęć naukowców do korzystania z otwartego dostępu (kryteria oceny pracowników).

Dlaczego otwarty dostęp?

- ▶ Skoro państwo finansuje badania to dlaczego wyniki takich badań nie są powszechnie dostępne i trzeba za nie jeszcze płacić (czyli podwójnie)? To nieefektywne wykorzystanie zasobów.
- ▶ Dzięki OD wiedza się rozprzestrzenia, zwiększa swoją jakość (zwiększanie standardów jakości).
- ▶ Naukowiec może promować swoje badania i podejmować dyskusję z innymi badaczami;
- ▶ OD umożliwia szybsze znalezienie rozwiązań i niepowielanie tych samych badań

Czyli OD wzmacnia funkcję transformacyjną, zasobotwórczą i efektywnościową nauki.

Ile jest otwartych artykułów/czasopism (próbą 100 tys. artykułów)?

Typ dostępu	Artykuły z DOI	Artykuły z DOI indeksowane w Web of Science, lata 2009-2015	Wyszukiwania cyfrowych wersji publikacji naukowych na bazie indeksów repozytoriów – badanie 1 tydzień w 2017 r.
Open Access	27,9%	36,1%	47,0%
w tym:			
droga złota	3,2%	7,4%	14,3%
droga zielona	4,8%	11,5%	9,1%
Zamknięte	72%	63,9%	53%

Źródło: The State of OA: A large-scale analysis of the prevalence and impact of Open Access articles, <https://doi.org/10.7287/peerj.preprints.3119v1>
 | CC BY 4.0 Open Access | publ: 2 Aug 2017

Otwartość polskich czasopism 2015 i 2016 (52%)

	Rodzaj licencji	Liczba czasopism	Odsetek w ogólnej liczbie
1	CC-BY	122	5,52 %
2	CC-BY-NC	39	1,76 %
3	CC-BY-NC-ND	250	11,30 %
4	CC-BY-NC-SA	32	1,45 %
5	CC-BY-ND	66	2,98 %
6	CC-BY-SA	42	1,90 %
7	OA	131	5,92 %
8	OA (Bazy)	475	21,47 %

Kulczycki, E. (2018). Stan praktyk publikacyjnych polskich czasopism naukowych w 2017 roku; DOI: 10.6084/m9.figshare.5683813

- ▶ Otwarty dostęp do wyników badań i publikacji naukowych powinien być **standardem**.

- ▶ Jednak duża część prac naukowych (monografie, wydawnictwa pokonferencyjne, spora część czasopism) pozostaje poza otwartym dostępem i ze względu na stosowany charakter dostępu staje się dobrem klubowym (dostęp do bazy wykupiony dla pracowników uczelni) lub prywatnym (książka).

- ▶ To nic dziwnego, że popularne stają się strony typu SCI-HUB. Być może zwiększy to presję na dostęp otwarty.

